

Emlékezés Waldstein-Wartenberg Jánosra (1809-1876), a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági tagjára

Remembering János Waldstein-Wartenberg (1809-1876), Member of Directorate of the Hungarian Academy of Sciences

Waldstein-Wartenberg János jogász, jeles műgyűjtő, régész, a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági tagja 1809. augusztus 21-én született a Csallóközben található Nagymegyér községben (Komárom vármegye). Bécsben hunyt el váratlanul 1876. június 3-án.

A Magyar Tudományos Akadémia az osztrák-magyar kiegyezést (Österreichisch-Ungarischer Ausgleich) követő évben, 1868. március 17-án tartott nagygyűlésén választotta igazgatósági tagjává. Itt kívánunk utalni arra, hogy a Magyar Tudományos Akadémia 1858-ban elfogadott alapszabályában az „igazgató tag” terminus technicust az „igazgatósági tag” kifejezés váltotta fel.

Waldstein-Wartenberg János édesapja Waldstein-Wartenberg Emánuel gróf, édesanyja pedig Sztáray Mária Terézia grófnő volt.

1844 februárjában kötött először házasságot. Első felesége gróf Zichy Maria Terézia volt. Felesége halála után, 1871. november 18-án újra nősült. Második felesége Kálnoky Adelheid grófnő volt. Waldstein-Wartenberg Jánosnak egyik házasságából sem születtek gyermekei.

Waldstein-Wartenberg János a Magyar Királyság (regnum Hungariae) közéletében kivételesen aktív, bizonyos tekintetben meghatározó szerepet játszott. Pályája kezdeti stádiumában, 1831-ben a magyar királyi udvari kamaránál volt fogalmazó.

Széchenyi Istvánhoz (1791-1860) baráti kapcsolat fűzte. Említést érdemel, hogy 1830-ban, még az Al-Duna szabályozását megelőzően, Széchenyi Istvánnal, mint utitárssal együtt hajózott Konstantinápolyig (Isztambulig). A több hónapon át tartó utazásról Waldstein-Wartenberg János és Széchenyi István egyaránt részletes naplót illetve úti jegyzeteket vezetett illetve írt.

A magyar főrendi tábla tagjaként Waldstein-Wartenberg János az 1830-as években Széchenyi István szűkebb baráti köréhez, elvbarátaival tartozott. Éveken át következetesen támogatta Széchenyi István társadalmi reformok megvalósítására irányuló törekvéseit, elgondolásait. Később, az 1840-es években azonban elváltak útjaik, bár továbbra sem szakadt meg kapcsolatuk.

Országos feltűnést keltett az, hogy Waldstein-Wartenberg János az 1848-1849. évi pozsonyi országgyűlés alatt párbajra (duellum) hívta ki Kossuth Lajost. A kihívás oka a kortársak egybehangzó véleménye szerint Kossuth Lajos főrendeket szokatlanul erősen bíráló, igen éles kritikával illető országgyűlési beszéde volt.

Fontos megemlíteni, hogy Waldstein-Wartenberg János több évet töltött Triesztben, mint osztrák állami tisztviselő. Triesztben komoly tapasztalatokat szerzett az állami adminisztráció területén. Az államigazgatásban, az államügyek intézésében való jártassága döntő szerepet játszott abban, hogy jó évtizeddel később főispán lehetett.

Az 1848-1849. évi forradalom és szabadságharc leverését követően, 1850-ben Waldstein-Wartenberg János is aláírta a konzervatív arisztokratáknak I. Ferenc József osztrák császárhoz intézett petícióját. Az eredménnyel nem járó, bár kétségtelenül komoly, országos visszhangot

kiváltó petíció célja a Magyar Királyság (regnum Hungariae) 1847. évi alkotmányos állami berendezkedésének visszaállítása, in integrum restitúciója volt.

Waldstein-Wartenberg János közéleti pályának (vita activa) jelentős állomása volt az, hogy 1861-ben Ung megye főispánja lett.

1871-től elnöke volt az Országos Képzőművészeti Bizottságnak is. Még ebben az évben, 1871-ben elnöke lett a Képzőművészeti Országos Tanácsnak.

Fontos megemlíteni, hogy Magyarországon a Képzőművészeti Országos Tanács 1871. március 30-án alakult meg, melynek elnökét, így Waldstein-Wartenberg Jánost is három évre (triennium) a király, I. Ferenc József nevezte ki. Utalni kívánunk arra, hogy a Tanács részben a miniszter által kinevezett, részben a Magyar Képzőművészeti Társulat által választott tagokból állt.

Waldstein-Wartenberg János közéleti szereplése elismerésének jele volt az, hogy császári és királyi kamarás és valóságos belső titkos tanácsos is volt.

Igen magas hazai és külföldi kitüntéseket is kapott. A Ferenc József Rend, a belga Lipót Rend, mexikói Guadeloupe Rend nagykeresztese és a Szent István Rend valamint a Máltai Rend vitéze volt.

Waldstein-Wartenberg János Várpalotán - Várpalota neve 1870-ig Palota volt – fentebb már említett első felesége, Zichy Terézia örököséként komoly földbirtokkal rendelkezett. Nagy anyagi ráfordítással újjáépíttette, könyvtárral, képtárral és régiségtárral látta el Ybl Miklós tervei alapján az 1860-ban leégett várpalotai Zichy-kastélyt. Az újjáépítésre, gondosan előkészített tervek alapján, öt évvel később, 1865-ben került sor.

A közegészségügyet is szívéen viselte. Várpalotán 1861-ben kórházat létesített. Említést érdemel, hogy az általa alapított kórház épülete ma is áll. Második felesége, Kálnoky Adél 1876-ban, időközben elhunyt férje nevében megalapította a Nepomuki Szent János Zárdaiskolát, mely komoly hozzájárulás volt a köznevelés ügyének előmozdításához.

Az archeológia iránt is komolyan érdeklődő Waldstein-Wartenberg János nevéhez fűződik a Várpalota környékén található régészeti emlékek feltárása.

A Bécsben elhunyt Waldstein-Wartenberg Jánost végakarátának megfelelően Várpalotán, helyezték örök nyugalomra. Várpalotán utcát neveztek el róla, mely ma is az ő nevét viseli.

Waldstein-Wartenberg János életpályája több vonatkozásban is kötődik a joghoz, a ius in praxi-hoz. Ez a kapcsolódás az országgyűlésen és az osztrák és magyar állami adminisztrációban kifejtett munkássága területén és korábban széles körben ismert írásaiban egyaránt kimutatható. Kortársai pártállástól függetlenül elismeréssel adóztak Waldstein-Wartenberg János reformok kezdeményezése és megvalósítása területén mutatkozó sokoldalú tevékenységének.

Waldstein-Wartenberg János munkái

Specimen. Tentaminis ex jure ecclesiastico universo, item iure civili romano atque diplomatica. Pestini, 1819.; Materia tentaminis ex iure patrio et criminali. Pestini, 1820. és Assertiones ex universa iuris prudentia et scientiis politicis... Budae, 1829.

Singer Ábrahám: Palota város történetéből. Várpalota, 1921.; Széchenyi István és Waldstein János keleti utazása 1830-ban. (Kiad. és bev.: Kálnoky Hugó. Előszó: Szekfű Gyula.) Budapest, 1942.; Könczöl Imre: Várpalota rövid története. Várpalota, 1988.; Tolonics István: Gróf Waldstein János életének és korának emlékezése. 1–3. rész. Palotai Újság, 1994. 13–15. szám és Tolonics István: Gróf Waldstein János (1809–1876). Országos és palotai tevékenységének emlékezése. Várpalota, 1999.

Hamza Gábor
egyetemi tanár, az MTA rendes tagja
Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE)
Állam- és Jogtudományi Kar
e-mail: gabor.hamza@ajk.elte.hu